

Sørum-Speilet

I dette nummeret:

Cliff Roberts:
Tre halvsøsken fra
Blaker gjør suksess i
Amerika

Leif Mathisen:
Vegen fra Hellesjø til
Torbjørnsrud

Kristian Lieungh:
Oppvekst på Melvold i
Frogner i
mellomkrigs-tida
Del 49: Med brev
på posten

J. Gjærum:
Akershus fylkes
veghistorie; Blaker og
Sørum, del 3

Sørum i 1743 (9):
Skover, øer og holme

Kaare Svarstad:
Fra Sørum skole til Berg

Svein Sandnes:
Allsidige årringer for
åttende gang

<http://sorum.historielag.no>

Kjære medlem,

Nytt år og nye muligheter. Kanskje er det et av dine nyttårsforsetter å aktivisere deg mer i det lokalhistoriske arbeidet i bygda i 2007? Da foreslår jeg at du begynner med å komme på årsmøtet vårt torsdag 22. februar på Grendehuset i Frogner. Innkalling og sakspapirer får du sammen med dette nummeret av Sørum-Speilet.

Den pilgrimsleden som er lagt gjennom Groruddalen og Romerike til Hamar, skjærer gjennom Sørum i Frogner, og vi i historielaget kan takket være Dag Nordsveens innsats skryte av at traséen gjennom Sørum var den første som var ferdig merket. Skjønt ferdig... fortsatt holder det ei gruppe under ledelse av Gunnar Ulvestad på med å utbedre traséen.

På årsmøtet vil våre lokale helter møte Eila Prytz, som har gått de fleste pilgrimsveger både her til lands og i utlandet. Og det han trekker fram er nettopp det frivillige arbeidet som nedlegges av tusenvis av mennesker for å legge forholdene til rette for pilgrimsvandrerne. Hva er det i vår tid som har gjort pilgrimsvandringene så populære igjen?

Vi spurte leserne i forrige nummer av SørumSpeilet, hvor vi trykket "Blakersangen", om det var noen som visste hvilken melodi den ble sunget til. Andreas Svardahl skriver: "Blakersangen av Jofred Stortrøen har jeg vært med på å synge mange ganger. Melodien er Sigurd Islandsmoens melodi til 'Det lysnet i skogen'." Så da er det bare å synge!

I forslaget til strategiplan styret legger fram for årsmøtet vil vi gjøre 2007 til et år for medlemsverving med ny vervebrosjyre. Til høsten vil lanseringen av bind 3 av Sørum Bygdebok, om Sørumsand og omegn, være en hovedoppgave. Særlig på Sørumsand trenger vi flere frivillige agenter for salg av abonnement.

Videreutvikling av tilbudene på Slora Mølle og Vølneberg står som en vil se av forslaget til budsjett høyt på prioriteringslista. Sammen med et siste fortvilet forsøk på å redde hovedhuset på Svarstad, bygget samtidig med artilleribygningen og kruttårnet på Blaker Skanse.

For alle med en arkivar i magen, kan vi love nye utfordringer innen det utvalget som jobber med lokalhistorisk arkiv. Det er blåst nytt liv i Blaker Vel. I lokalhistorisk arkiv har vi tatt vare på protokollene fra det gamle.

Artikler nr. 1 – 2007
– 13. årgang

Tre halv søsken fra Blaker gjør suksess i Amerika

På 1800-tallet utvandret mange nordmenn fra Norge til USA for å lete etter det gode liv. Men det var ikke alltid så lett å finne lykken, og de som manglet mot og besluttsomhet, kom ofte verre ut enn før. To unge halvbrødre fra Blaker i Aurskog, Akershus var blant de heldige. Oppvokst i fattigdom, og tvunget ut i jobb i sin spede ungdom, lærte disse to unge menn hva som krevdes for å overvinne utfordringene. Utstyrt med en stor eventyrlyst og fast bestemt på å forbedre tilværelsen, dro de fra Norge for å forfølge drømmen. Den fant de i Amerika.

Den første som reiste var Andreas Kristoffersen, f. 12 oktober, 1844 i Haugen under Fossum, Urskog. Hans foreldre var enkemann Kristopher Andersen, lensefogd ved Bingsfoss lense, og pike Anne Dortea Olsdatter. Andreas forlot barndomshjemmet i tidlig alder, arbeidet på forskjellige gårder, og lærte snekkeryrket underveis. Etter år med hardt arbeid, var han i stand til å kunne legge til side litt penger, og fikk etter hvert nok til en båtbillett. Så den 13. august 1868, i en alder av 24, gikk han ombord i en slupp i Kristiania havn og satte kursen mot Amerika.

Han gikk i land i Quebec, Canada, og reiste så med båt og tog til de Forente Stater. Ved ankomsten til dette landet tok han etternavnet Fossum, etter garden han var født på. Fra denne dag var han kjent som Andrew Christopher Fossum. Han slo seg først ned i staten Iowa, hvor mange nykomne nordmenn var samlet. Den 9. juni 1870, da tiårets folketelling ble tatt opp, bodde Andrew Fossum, 26 år, snekker, på garden til et norsk par, nemlig Michael og Mary Johnson i Highland Township, Winneshiek, County, Iowa.

Den 8. oktober 1871 svepte en katastrofal brann gjennom bykjernen i Chicago, Illinois, og ødela 18.000 bygninger. Andrew dro øyeblikkelig til Chigaco, fordi han så muligheten til å få snekkeroppdrag, noe han også fikk umiddelbart. Han fikk fast ansettelse i

byggningsbransjen. Han endte opp med å hjelpe til med gjenoppbyggingen av den flotte byen de neste sju årene. I løpet av den tiden møtte han en 18 år yngre norsk kvinne, Walborg Katinka Olsen fra Oslo, og forelsket seg i henne. Den 25. desember 1873 giftet de seg i Chicago. I 1878 flyttet Andrew med sin familie, som nå også tellet tre barn, til Red Wing, Minnesota, hvor de ble innlemmet i et anseelig norsk samfunn i området. I 1882 flyttet familien igjen, denne gang til Sør-Dakota, hvor familien ble blandt de første bosetterne i byen Aberdeen, i Brown County (= fylke). Ved å bruke penger han hadde spart i mange år, var Andrew i stand til å kjøpe opp 160 acres med land rett utenfor byen. Ved hjelp av naboer bygde han et hus og en låve nær Foot Creek, og ble bonde. Han og Walborg arbeidet hardt for å forsørge familien, som nå hadde vokst til fem barn, fire gutter og en jente.

Selv om Andrew's gård var avsidesliggende og primitiv ut fra dagens standard, var den overlegent bedre enn husmannsplassen han vokste opp på hjemme i Norge. Huset hadde mange velkonstruerte rom, og det var mer enn nok mat på bordet, inkludert selvdyrkede grønnsaker, kjøtt, egg til frokost og frisk melk til barna. Andrew's sønn Albert hadde jobben med å føre buskapen hver morgen. Dette var ikke noe problem, inntil vinteren 1888, da en tre dagers kraftig snøstorm hauget opp fire fot snø på bakken og reduserte sikten, slik at man ikke kunne se en hånd for seg. Slik Walborg forteller det, bandt 14 år gamle Albert enden av et rep til huset, og den andre enden rundt livet sitt, før han gikk ut i den blindende snøstormen for å føre dyra. Da han tørnet sammen med hønsehuset, visste han at låven lå rett foran ham. Etter å ha føret kreaturene, klarte han å trekke seg selv i tauet tilbake til huset. Etterpå gikk han over en mile (=1.6 km) til skolen. Da snøen endelig smeltet den våren, var den lille elven Foot Creek half-mile (0,8 km) bred!

Da flere og flere mennesker slo seg ned i Aberdeen, oppsto det et akutt behov for beboelseshus, og Andrew var svært

ettertraktet for sine snekkerferdigheter. I 1888 solgte han derfor gården og flyttet til byen.

I Aberdeen grunnla Andrew sitt eget entreprenørfirma, og hadde ansvaret for å bygge noen av de fineste hjem og forretningshus i byen. Store kvartaler med forretningsbygg, flere står fortsatt, ble satt opp av Andrew Fossum. Over tid bygde hans firma også atskillige kommunale byggverk, inklusiv byens første offentlige bibliotek og et lærerskole-auditorium. På sine eldre dager fikk han tid til å ta offentlige verv. Han ble valgt til Alderman of the Third Ward, og noen år senere ble han utnevnt til Commissioner of Streets and Public Property for the City of Aberdeen, et verv han hadde i 11 år. Han var medlem av the Lutheran Church, Masonic Order, the Elks, the Knights of Pythias og the Ancient Order of United Workmen. Etter å ha hatt et slag i 1920, trakk han seg tilbake fra forretninger, og viet resten av sitt liv til familien.

Andrew Christopher Fossum sovnet stille inn den 10. november 1922, i en alder av 78 år. Avisen Aberdeen Daily News kunngjorde hans død slik: "Utstyrt med et bredt sinn og et generøst lynne, var hans nestekjærlighet for andre velkjent av hans hundrevis av venner og bekjente, og han var høyt aktet som borger og venn."

Walborg Fossum levde i enda 12 år, og døde 16. mars 1934, i sin sønn George Fossums hjem. Hun ble 79 år gammel. Kort før hun døde, gjorde hun en visitt tilbake til sitt fødested i Norge. Hun var en aktiv dame, kjent for å sykle 20 miles, og hun kunne fortsatt sette hendene flatt i gulvet uten å bøye knærne.

Selv om Andrew og Walborg ikke hadde stort mer enn grunnskolen selv, sørget de for at deres barn fikk fordelene av høyere utdanning. Deres sønner tok universitetsutdannelse, og ble suksessfulle utøvere innen sitt felt. Tre av dem ble tannkirurger, og en ble en velkjent arkitekt.

Andrew og Walborg Fossums barn:

1. Albert William Fossum, f. 22. juni 1874 i Lansing, Iowa; d. 22. august 1922 i

Aberdeen, S. Dakota; viet i Aberdeen 9. august 1899 til Nellie Louise Wilson. De fikk to barn. Han tok universitets-eksamen som tannlege i 1898 ved Lake Forest University, Chicago College of Dental Surgery. Dr. Fossum ble en av de første tannlegespesialistene i Aberdeen, og levde der hele sitt liv som et respektert samfunnsmedlem.

2. Nora Ovidia Fossum, f. 1. februar 1876 i Chicago, Illinois; d. 25. januar 1947 i Aberdeen, S. Dakota; viet 12. februar 1898 til Nels Johnson, fra Sverige. De hadde ingen barn.

3. Carvell (Carl) Oluf Fossum, f. 1. mai 1878 i Chicago, Illinois; d. 28. september 1956 i Aberdeen, S. Dakota; viet i Aberdeen 14. desember 1905 til Daisy Myrtle Shaft. De hadde to barn. Han tok universitetseksamen som tannlege i 1901 ved Lake Forest University, Chicago College of Dental Surgery, og sluttet seg til sin bror Albert i tannlegepraksisen i Aberdeen.

4. George Frederick Fossum, f. 30. mai 1880 i Red Wing, Minnesota; d. 7. april 1932 i Aberdeen, S. Dakota; viet i Aberdeen 20. januar 1909 til Olave Petrine Korsedal, Stranda, Møre og Romsdal. De hadde tre barn: Sydney Glenn, f. 13. november 1909, maler og illustratør; George Clayton, f. 19. september 1912, sportsskribent og journalist; Richard Norman, f. 24. oktober 1914, lærer og slektsforsker. Mr. Fossum tok eksamen ved the Armour College of Engineering, Illinois Institute of Technology, med en grad i arkitektur. Han grunnla sitt eget arkitekturfirma i Aberdeen, og begynte å designe flere av bygningene i indre bykjerne, inkludert Alexander Mitchell Library (bibliotek) og et antall kirker fra alle kirkesamfunn. Nylig ble 48 forretningsbygninger i Main Street, som er designet av George Fossum, utpekt som historiske steder av the National Register – et passende minne om hans arkitektoniske dyktighet.

5. Thor Fritzof Fossum, f. 28. juni 1882 i Faribault, Minnesota; d. 11. mars 1943 i

Los Angeles, California; viet 1.gang i Aberdeen, 12. februar 1907 til Ethel May Wosnock; viet 2.gang i Los Angeles, 11. oktober 1928 til Mildred Tate. Han tok universiteseksamen som tannlege ved Lake Forest University Chicago College of Dental Surgery; og praktiserte som tannlege i Groton, S. Dakota og Los Angeles i mange år. De hadde ingen barn.

6. Andrew Wirt Fossum, f. 1. mars 1885; d. 24. juli 1885 av kikhoste.
7. Andrew Wirt Fossum, f. 8. februar 1888 i Wylie Park, S. Dakota; d. 3. november 1931 i Aberdeen, S. Dakota; viet i Redfield, Minnesota i 1925 til Inez Rawson Amley. Etter å ha tjent sitt land i 1. verdenskrig, arbeidet han som teknisk tegner for sin bror George, for så å bli forretningsmann i Aberdeen i en lengre periode, som sjef for Aberdeen Glass & Roofing Co. Han fikk ingen barn.
8. Anna Louise Fossum, f. 6. september 1890 i Aberdeen; d. 3. oktober 1959 i Milbank, S. Dakota; viet i New York City, 23. desember 1918 til Joseph Slade Holden. De fikk to barn.
9. Harry Clayton Fossum, f. 31. juli 1894 i Aberdeen, S. Dakota; d. 22. august 1910 av lungebetennelse, tre dager etter at hans båt kantret i Big Stone Lake.

Peter Olaus Olsen følger sin halvbror

I 1871, tre år etter at Andreas Kristoffersen reiste til Amerika, forberedte hans yngre halvbror Peter Olaus Olsen seg på å begi seg ut på det samme eventyret.

Peter ble født den 28. desember 1849 på Vennum under Sennerud i Sørumsund, som sønn av Anne Olsdatter og Ole Petersen, Vestbye. Akkurat som Andreas begynte også Peter å arbeide på Fossum Søndre som gårdsarbeider. Da han var 18 år flyttet han til Oslo og fant arbeid på en fabrikk. Det var der han møtte 18-årige Margrethe Kristiansen fra Vestre Aker, og den 30. april 1868 giftet de seg i Oslo. I løpet av tre år hadde Peter spart opp nok penger til en enkeltbillett til Amerika. På denne tiden hadde Margrethe allerede født en datter, og

var gravid med barn nummer to. Peter lovet Margrethe å sende henne billett så hun kunne komme etter så fort han var i stand til det, og så forlot han Kristiania havn med kursen satt for et nytt liv.

Peter ankom Quebec i Canada, og reiste så videre med dampbåt til Sparta i Wisconsin, sannsynligvis for å starte som bonde der. Men da han fikk høre om brannen som ødela store deler av Chicago, flyttet han dit, og i likhet med Andrew, fikk han fast arbeid innen bygningsbransjen. Før et år var gått, hadde han tjent nok penger til å sende etter sin familie, og den 30. august 1872 reiste Margrethe fra Oslo, med kurs for Chicago, og med seg hadde hun den 3 år gamle Alvilde Pauline og 8 måneder gamle Maren Julie. Da hun ankom Amerika, tok hun navnet Margaret Fossum, for som Andrew, hadde også Peter tatt Fossum som sitt nye etternavn. Det er ganske sikkert at Peter og Andrew møttes i Chicago, og de ble boende nær hverandre resten av sine liv. Peters eldste sønn, Albert, ble født i 1874, og samme år bestemte familien seg for å forlate storbyen og heller flytte til en mindre by med et stort antall norske innbyggere, hvor de ville føle seg mer hjemme.

De fant et slikt sted i Red Wing, Goodhue County, Minnesota, som var målet for mang en norsk innvandrer på 1800-tallet. Etter noen år kom også Andrew og hans familie dit for å slå seg ned. I 1880 drev Peter et kjøttmarked i byen, og hans hjem i 133 Sixth Street var bare to kvartaler fra Andrews bolig. I Red Wing vokste Peters familie med fire medlemmer, i og med fødslene av barna Edward, Nancy, Christian og Rudolph.

Inntektene fra hans forretning var ikke nok til å fø en familie på ni, så Peter begynte å se seg om etter noe bedre. I 1882 fant han det i Faribault, Minnesota, hvor den nyåpnede bensinstasjonen var på utkikk etter en oppsynsmann. Like etter at de var på plass i sitt nye hjem der, fødte Margaret sitt åttende barn; ved navn Andrew. Peter ble hos Faribault i åtte år, før han aksepterte en stilling som oppsynsmann ved bensinstasjonen i Aberdeen, Brown County,

Sør-Dakota. Her ble han gjenforent med sin halvbror Andrew, som hadde flyttet med sin familie til Aberdeen i 1882. Og her fødte Margaret sitt niende barn, en datter ved navn Clara.

Mens de fortsatt bodde i Faribault, møtte Peters eldste datter Alvilde en ung norsk mann ved navn Gustav Gustavsen Morstad. De forelsket seg, og i 1889 giftet de seg og flyttet til Leeds Township, Benson County, Nord-Dakota, for å starte gårdsbruk og stifte familie. I 1896 kom Peter og hans familie etter. De fikk seg et hjemsted 3 miles nord for Leeds, i nærheten av Alvilde. Peter drev gårdsbruk og hadde flere forskjellige bi-jobber. Han tok også aktivt del i kommunale saker. Han ble valgt inn i skolestyret i Leeds i 1897, og tjente trofast der i 22 år. Han hjalp også til med å stifte skolestyret i Benson County, og satt som dets første styreformann. Mange fine skoler ble opprettet under hans lederskap. Han var en av stifterene av *the Leeds Farmers Elevator*, og var den første styre-formann der. Han tjente også som *Justice of the Peace* i Leeds for mer enn 30 år.

I 1917 ble Margaret syk, og døde den 27. oktober samme år. Peter ble stelt for av sine to barnebarn, Hazel og Anna Fossum, som hadde vokst opp hos Peter og Margaret siden de som barn mistet sin mor, Anna Kinder Fossum. Peter solgte til slutt gården og flyttet inn til byen, hvor han leide en leilighet, bare to dører unna politisjefen. Han forble aktiv i kommunale- og forretningssaker til kort før han døde, den 21. februar 1939, 89 år gammel. Han etterlot seg seks av sine ni barn, 33 barnebarn og 37 oldebarn. I Peters nekrolog beskrev avisen *the Leeds News* ham som en av byens mest prominente forretningsmenn "og en av samfunnets mest samfunnsbevisste borgere."

Peter og Margaret Fossums barn:

1. Alvilde Pauline, f. 15. mars 1869 i Oslo, Vestre Aker, Norge; døde i Minot, Nord-Dakota, dødsdato ukjent; Giftet seg i 1889 i Leeds, Benson County, North Dakota med Gustav Gustavsson Morstad. De hadde 12 barn, alle født i

Nord-Dakota. Gustav innvandret til De Forente Stater i 1869, og ble en framgangsrik gårdbruker. Han døde før 1920. Alvilde døde en gang etter 1930.

2. Maren Julie, f. 22. desember 1871 i Oslo, Vestre Aker, Norge, døde 1961 i Rugby, Nord-Dakota; Ble viet 8. desember 1889 i Aberdeen, Sør-Dakota til Niels Peter Lindberg. De hadde to barn. Hun brukte bare fornavnet Julia. Hun innvandret til De Forente Stater i 1869, i en alder av 9 måneder. Niels ble født i Danmark og kom til U.S.A i 1867. Han var bonde, og drev et gartneri. De var bosatt i Nord-Dakota.
3. Albert Fossum, f. 9. april 1874 i Chicago, Cook County, Illinois; døde 1962 i Pacifica, California; Gift 1. gang i september 1897 i Aberdeen, Sør-Dakota, med Anna Kinder, som døde i 1902; De fikk fire barn sammen; Albert giftet seg 2. gang (dato/årstall ukjent) med Hilda Asklund, en enke med tre barn, og hun og Albert fikk også to barn sammen. Albert var tinnsmed og drev en radiatorbutikk (bilradiator) Han bodde med sin familie i Nord-Dakota inntil han pensjonerte seg og bosatte seg i California, hvor han døde i 1962.
4. Edward Fossum, f. 21. mai 1876 i Red Wing, Goodhue County, Minnesota; (dødsdato/år ukjent); Giftet seg 1. gang i 1898 i Aberdeen, Sør-Dakota med Emma Elise; De hadde seks barn; Edward giftet seg 2. gang ca. 1921 i Fargo, Nord-Dakota med Winifred. Edward bodde mesteparten av livet i Fargo, Nord-Dakota. Da han var ung, arbeidet han som seletøymaker/sadelmaker, deretter for U. S. Postkontor som postbetjent ved jernbanekontoret, en stilling han hadde i mer enn 20 år.
5. Nancy Fossum, f. 5. mars 1878 i Red Wing, Minnesota; døde 25. oktober 1973, i Port Charlotte, Florida; Giftet seg med Guy William Runcorn. De fikk ingen barn. Nancy var skolelærer i York, Nord-Dakota i mange år, og Guy var kasserer i banken i York. Som pensjonister bosatte de seg i Florida,

hvor Guy døde i 1967, i en alder av 85, og Nancy døde der i 1973, 95 år gammel.

6. Christian Fossum, f. i februar 1880 i Red Wing, Minnesota. Døde i 1881.
7. Christian Fossum, f. 17. juli 1882 i Red Wing, Minnesota; døde i juli 1964 i Bismarck, North Dakota; Giftet seg ca. 1918 i Bismarck med Frances Nolan. De fikk to barn. Christian, eller "Chris" som han ble kalt, var ansatt i mange år som reisende salgsrepresentant.
8. Andrew Fossum, f. 13. januar 1884 i Faribault, Minnesota; d. 16. desember 1922; Giftet seg med Jennie Cora Karcher den 30. desember 1913 i Dickinson, Nord-Dakota. De hadde to barn. Andrew arbeidet i mange år som reisende salgsrepresentant for et kolonialvarekompani.
9. Clara Fossum, f. 27. april 1891 i Aberdeen, Sør-Dakota; d. 18. januar 1902.

Karoline Matilda Kristiansdatter

Brødrene Andreas Christophersen og Peter Olsen var ikke et springbrett bare for Anne Olsdatter til å starte et nytt liv i Amerika, men også for en annen søster. Deres halv søster Matilda var bare et barn da de to unge menn satte kursen mot De Forente Stater, men ti år senere ble hun gjenforent med dem der.

Karoline Mathilda Kristiansdatter ble født 5. oktober 1859 i Myra under Kvevli i Aurskog, som datter av Anne Dorte Olsdatter og hennes ektemann Kristian Hansen.

Vi vet veldig lite om Karolines barne- og ungdomsår, bortsett fra at hun foretrakk å bli kalt Matilda, eller bare "Tillie". Det vi vet med sikkerhet er, at den 23. september 1881, i en alder av 22, satte Tillie ut fra havna i Oslo med kurs for Amerika. Hennes reisemål var, ifølge immigrasjonsprotokollen, Red Wing i Minnesota, hvor både Andrew og Peter Fossum bodde på den tiden.

Da hun kom til Red Wing, er det trolig at hun bodde hos Andrew og hans familie. Hun var i hvert fall sammen med dem i 1882, da de flyttet til Aberdeen i Sør-Dakota. Det var der, i 1884, at Tillie giftet seg med en ung norsk gutt ved navn Christian Olsen, som var født 4. mars 1859 i Norge. Det tidligste nedskrevne om hennes eksistens i De Forente Stater, er folketellingen i 1900 for Aberdeen. Den håndskrevne innføringen datert 4. juni 1900, viser at Matilda da bor i 314 Second Avenue E., med sin mann, Christian Olsen, en hveteoppkjøper, og deres fem barn. Halvbroren Andrew bodde bare syv kvartaler unna, i 315 Ninth Avenue E.

Ti år senere, bodde paret i 215 Third Avenue, Aberdeen. Christian, eller "Chris" som han var kjent som, var ansatt som kornoppkjøper for en mølle. Alle fem barn bodde fortsatt hjemme. Svært lite hadde forandret seg i folketellingen 1920; Chris var fortsatt kornoppkjøper og Tillie sto fortsatt for husholdet, men de bodde nå i 215 Fifth Avenue E. De eldste barna hadde giftet seg og flyttet ut, bare datteren Hilda, 21 år og skolelærer, bodde fortsatt hjemme.

Karoline Mathilda Kristiansdatter Olsen døde i Aberdeen den 2. juni 1921, i en alder av 61. På sine eldre dager, bodde Christian hos sin sønn George i 216 S. Third St. Christian "Chris" Olsen døde i Aberdeen den 13. september 1934, i en alder av 75.

Christian og Matilda Olsens barn:

1. Clara Olsen, f. 2. mars 1885 i Aberdeen, Sør-Dakota; dødsdato/år ukjent; Giftet seg den 28. desember 1910 i Aberdeen med Charles M. Wilson, som var f. 1865 i Canada. De flyttet til Great Falls, Montana, hvor Clara fødte tre barn. Siden flyttet de til San Diego, California. Charles var bankmann og revisor.
2. Oscar Adolph Olsen, f. 30. november 1888 i Aberdeen; d. 16. oktober 1958 i Minneapolis, Minnesota; Giftet seg ca. 1910 i Aberdeen med Clara Hague, som var f. ca. 1891 i Minnesota. De hadde kun ett barn; Vernon, f. 31. oktober 1910 i Aberdeen. Oscar var maskinoperatør og bilmekaniker; Clara

drev en skjønnhetssalong. De flyttet til Butte, Montana, så tilbake til Aberdeen, før de tilslutt endte opp i Minneapolis.

3. George Olaf Olsen, f. 25. februar 1890 i Aberdeen, Sør-Dakota; d. i mai 1978 i Aberdeen; Gift 1. gang den 25. februar 1914 i Aberdeen med Clara Hansen, som var f. 1892; George gift 2. gang den 26. april 1924 i Aberdeen med Mathilda Erickson, f. 1903. George hadde tre barn med Clara, som døde ca. 1922, og et barn med Mathilda. Kort etter at de giftet seg, flyttet George og Clara inn hos Georges onkel Andrew Olsen i 216 Third St. George overtok huset etter at Andrew døde, og fortsatte å bo på den adressen i mange år. Han hadde mange forskjellige jobber i løpet av årene, de fleste av dem hadde med renseri- og vaskerivirksomhet å gjøre. Han tjente også i fire år i *the South Dakota National Guard* (Sør-Dakotas nasjonalgarde). Han døde i 1978, 88 år gammel.
4. Arthur Olsen, f. 19 januar 1894 i Aberdeen, Sør-Dakota; d. 12 juni 1958; Gift ca. 1917 i Aberdeen med Anna, f. ca. 1892. De fikk tre barn, alle født i Aberdeen. Arthur var bokholder hos Aberdeen Engineering Co., og senere hos et elektrisk utstyrsfirma.
5. Hilda Olsen, f. 25. juni 1898 i Aberdeen, Sør-Dakota; dødsdato/år ukjent; ukjent om hun noen gang giftet seg. Hilda var skolelærer i Aberdeen, og var den eneste av søsknene som fortsatt bodde hjemme hos foreldrene Christian og Matilda ved folketellingen i 1920. Hennes oppholdssted etter den tid er usikkert. Rapporter om at hun giftet seg og/eller flyttet til Oregon er ikke bekreftet.

Cliff Roberts

Årsmøte torsdag 22. februar

Blaker og Sørum historielag har ordinært årsmøte på Grendehuset i Frogner torsdag 22. februar klokka 19:00. Sakspapirer til årsmøtet sendes ut sammen med dette nummeret av SørumSpeilet. Vi ber om at saker medlemmene vil ha tatt opp fremmes for styret innen 8. februar.

Vegen fra Hellesjø til Torbjørnsrud

Vegen var store deler av året nesten uframkommelig, og vinteren 1945 ble det enighet i grenda om at noe måtte gjøres. Den 16. februar ble derfor velforeningen Torbjørnsrud-Julton startet. Det var mjølkeproduksjon på omtrent alle brukene i grenda, og det var nødvendig med god veg for å kunne kjøre mjølka til Sørum meieri og for å hente driftsmidler til gårdsdriften – som kunstgjødsel, kraftfor m.v. Dor de som var avhengige av å komme seg på arbeid var det også nødvendig med brukbar veg. Veggen var store deler av året uframkommelig med bil.

Det var to kjørelag for melk i grenda. Torbjørnsrud, Borgenfallet, Fjellstad og Fjellvang kjørte sammen med Simarud og Neslerud, og mjølka ble derfor kjørt opp til vegskillet på Rånåsfossvegen. Den videre transport var på Rånåsfossvegen og Haldenvegen.

Det andre kjørelaget, som bestod av Hellesjøgårdene, Jultongårdene, Jultonstua og Tømmerlennagårdene i Nes, måtte kjøre over Jultoneiendommene videre over åsen og ned Fjellbakken til Bølerteiet. Om vinteren ble det brukt slede til Bølerteiet. Der ble mjølkespannene lastet over på ei vogn som de hadde stående der, og så videre med denne til meieriet i Lørenfallet.

Fra Tømmerlenna måtte mjølka kjøres eller bæres over Hellesjøåsen til Hellesjø hver dag. På samme måte måtte mjølka bæres fra Jultonstua til mjølkerampe på Hellesjø. Midt i 50-åra ble det bygd grendeveg til Tømmerlenna i Nes, og da ble det slutt på transporten over Hellesjøåsen.

Henrik Helleruds prolog

Det var smått med penger for å kunne finansiere noen vegutbygging. Det ble sendt søknad til kommunen om tilskott samtidig som det ble satt i gang med forskjellige tiltak for å skaffe penger.

Det første tiltaket var å arrangere langrenn fra Hellesjø over Hellesjøåsen om Jultonstua og tilbake til Hellesjø. Etterpå var det fest i Gravdalshytta (Fyrihytta) med stor stemning, og det ble mye penger i kassa.

17. mars var det fest på Alfheim. Alfheim er nå borte, men lokalet lå mellom

Nordlibrua og det nåværende mølle-anlegget. Henrik Hellerud, som den gang bodde i Borgenfallet, hadde skrevet en prolog til festen:

”Langt nord i bygda ligger det en grend.
Der er det en vei.
Har du prøvd den min venn?
– Neivel!
– Men nå skal du høre
åssen den ter seg i allslags føre----.
Det er nesten framkommelig to ganger om året. Litt om vinteren, og midt på sommer’n går det an.
Men utenom dette.nei, hutte meg tu, du trækker i søla så det er en gru----.
En strålende vårdag midt i april, kommer en mann i skinnende bil.
Han dreier på rattet, svinger ned gjennom hagan,
der begynner det å humpe så det kiler i magan.
Nede i bakken han setter seg fast, og Blakken og jeg må ut i en hast.
Slik er det høst og slik er det vår.
Biler må kjøres opp hvert eneste år----.
En bonde han har jo så mye å gjøre - eiern ei purke, så må han kjøre’a.
Det blir nok griser skal du få se...
men Akk! Borte på veien, vi skylder på det.
Men bort gjennom grenda, ja der fikk de små, uten tanke for at de må være ett år for å gå.
De prøvde med barnevogn, men neiom det gikk.
Veien egnet seg ikke for slik trafikk.
Fruene jamret og maste og gråt, til kara ble lei av den stadige låt.
Vi ser det jo alle at slik som det går, varer det ikke lenge før trafikken står.
Her trengs det stein, og her trengs det renner og ukelangt arbeid av mangfoldige hender.
Stein kan vi kjøre opp sjøl i en fei, der nede fra elva, den saken er grei.
Men så må den knuses og legges og gruses, til det trengs det penger, ja masser av mynt.
Se, derfor er velforeningen Julton-Torbjørnsrud begynt.
Rennet på Hellesjø ble veldig suksess, det kom masser av penger i kassa på det.
Vi hellet forfulgte til Gravdalshytta opp med løperne etter i drabelig tropp.
Ja, sannelig kom de om været var dårlig.
Skal tro om de ante at dagen ble vårlig?

Mens løperne sleit så ryggen den verka, vvar det andre som lyttet til sangen fra lerka. Foreningens damer, de kan sine saker, de lokket med smil, med tobakk og kaker, og lodder ble solgt i detalj og en gros til publikum trodde vi ville dem flå. Nå takker vi løperne for det de har slitt, og samtidig publikum for hva de har gitt. Med penger og arbeid vi veien vil bygge, men i kveld er vi samlet til moto og hygge. Vær velkommen da godtfolk, legg igjen deres gryn, så har vi snart vei fra Julton til by’n.”

Vegen gjøres ferdig

Det trengtes stadig mer penger, men skirenn var det vanskelig å arrangere på grunn av snøforholdene. Da var det noen luringer som fant ut at det i stedet skulle arrangeres travløp på Hellesjøtjernet. Dette ble en stor suksess. Det ble stor tilstrømming av både deltakere og publikum, og pengene strømmet inn.

Det ble senere også arrangert travløp både i 1946, 1947, 1948 og 1949. Det var hver gang påmeldt mange hester, og publikum strømmet til. Det ble solgt kaffe, smørbrød, og kaker. Noen hadde også med ekstra styrkedråper. Det ble også arrangert dameløp med damer i kuskesetet.

Kommunen ga også et lite tilskott til veggen, og St.Hansaften 1946 hadde vegforeningen fest for herredsstyret i Gravdalshytta. Hensikten med festen var å vise fram veggen med baktanke om senere å få mer tilskott. Det ble servert lapskaus med øl og dram, og etterpå kaker og kaffe. Været var strålende, og festen ble svært vellykket.

For å få bærestyrke i veggen måtte det kultes med stein. Det ble derfor kjørt stein fra den store steinfyllinga nedenfor kraftanlegget på Rånåsfoss. Det måtte også sprenges en del fjell i vegtraséen, bl.a. var det et fjellparti på gårdsplassen på Torbjørnsrud som måtte vekk.

Vegen ble steinsatt for hånd ved hjelp av trillebåre, slegge, spade og krafse. Til planeringsarbeidet ble det leid en del bulldozerhjelp, men mye planeringsarbeid ble også utført med hest og moldskuffe.

Men selv om veggen i 1950 ble ferdig fra vegskillet til Rånåsfossvegen, var det fremdeles dårlig atkomst fra Hellesjø til Bøler. Men i 1950/51 ble det bevilget penger til å

bygge en ny veg på denne strekningen. Den nye traséen går jo, som alle kjenner til, fra Hellesjø om Bølerstua til Bølerteiet og inn på vegen Skjea-Aasgaard-Bøler-Grindbakken-Vølneberg.

Det var en stor framgang i fra slik forholdene var i 1945.

Leif Mathisen

Allsidige årringer for 8. gang

- Vi blir spurt om det ikke snart er tomt med historier fra Fet, skriver redaktør Lena Opseth i lederen til det åttende nummeret av Årringen, lokalhistorisk tidsskrift utgitt av Fetsund Lensemminneforening og Fetsund Lenser, - og svarer naturligvis benektende.

Med entuiaster i foreningen som Lars Kalvik og Per Emil Berg på laget, med dyktige fagfolk som Elin Mortensen og Mette Jakobsen med fra Lensemuseet, er det en råd å få satt sammen et lesverdig årshefte.

Lena Opseth intervjuer selv Brynjulf Vilberg og Sverre Falao om deres skolegang i Fetsund på 1920-tallet. Lars Kalvik er den mest produktive skribenten. Hans artikler spenner fra drapsranet på Karl Olsen Skaugen i 1956, via artikler om radiolytting i kirketårnet i Fet under okkupasjonen og Anders Tangen særpregete knivproduksjon til ei ny julefortelling om nissen på lensene.

Konservator Mette Jakobsen skriver om traktorbåten Hans, som nå er tilbake i Fetsund, hvor den en gang ble bygget, om regulering og flom i Øyeren og om to fløterhaker museet fikk i gave som viste seg å være brannhaker! Konservator Elin Mortensen er Årringens faste utenriksmedarbeider, og rapporterer fra fløting i Pennsylvania og innvandringsmuseum med norske elementer i Wisconsin.

Legg så til at Nils Steinar Våge har skrevet både om de første kredittinstitusjoner i Fet og om motviljen mot innvandrede svensker blant arbeidsfolk i Fet. Herborg Wahl om sine elskede nupereller og hagelagets Angelika Danielsen om urtehagen på Fetsund Lenser.

Da er det mest sagt om den åttende årgangen av Årringen. **Svein Sandnes**

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida

Del 49: Med brev på posten

Ved de tider jeg begynte på skolen, ble det for det meste min oppgave å hente posten de dagene jeg ikke var der. Posthuset var den gang på stasjonen. Det passet jo godt for en smågutt å gå ærend både hit og dit, og det kunne ofte være en kjærkommen avveksling fra bare å være hjemme, og særlig var det stas når det kom et tog mens jeg var på stasjonen.

Far hadde ganske mye korrespondanse og skrev ofte brev, gjerne et par stykker om gangen. Den gang var portoen for et alminnelig brev 20 øre. Denne portotaksten varte sikkert fra 1920-årene og helt til etter at krigen var slutt i 1945.

Da vi bodde i det gamle huset hjemme, kan jeg ikke huske hvor far la de brevene som skulle sendes, men etter at vi kom inn i nytt hus, la han dejm i en vinduspost over kjøkkenbenken. Det er nesten ikke til å tro, men han kjøpte aldri frimerker selv. Han burde jo selvfølgelig hatt frimerker på lager til stadighet, for portoen var jo så stabil. I stedet la han noen småpenger til porto oppå brevene, slik at den som skulle ta dem med seg til stasjonen og ekspedere dem måtte kjøpe frimerkene selv hver gang. Det var jo en veldig tungvint ordning, og det var sjelden at det passet akkurat med de pengene som ble lagt på brevene. Det kunne i blant hende at det ble lagt to tiøringer på et brev, og da var saken for så vidt ganske grei. Da var det bare for den som skulle ha med brevet å passe på å ikke miste pengene, og da skulle far i hvert fall ikke ha noe tilbake når en kom hjem igjen. Svært ofte la han på en 25-øre, eller kanskje en hel 50-øre, og da ble det straks noe å passe på.

En gang kom jeg etter forholdene i ”store vanskeligheter”. Om det var mer enn et brev som skulles sendes, husker jeg ikke, men jeg husker i hvert fall at det lå en hel krone til porto på brevet. Dette var om sommeren, og jeg tok krona i en lomme på den vesle overallen min og gikk av sted til

posthuset. På nedsiden av den gamle meieridammen i stubbehavna, krøp jeg under gjerdet for å gå like over til stasjonen den veien. I stedet for å gå den vanlige veien om butikken, ville jeg bare gjøre en liten forandring fra den ”omveien”. Da jeg kom litt opp i havnelia, kom jeg til å kjenne i lommen, og da var det ikke lenger noe kronestykke der. Det var en fryktelig følelse. Jeg gikk tilbake for å lete ved gjerdet der hvor jeg hadde krøpet under, men til min store fortvilelse og ergrelse, fant jeg ikke krona igjen, hvor mye jeg lette. Den eneste utveien jeg hadde, var å gå hjem igjen med uforrettet sak. Far var vel antakelig på jordet, og jeg hadde ikke i noe tilfelle mot til å fortelle ham hva som hadde hendt. Den eneste utveien jeg hadde, var å gå til mor for å be om hjelp, for jeg hadde ikke så mange penger selv at det var nok til porto. Mor var forståelsesfull og hjalp meg ut av knipa. Da ble jeg veldig glad, selv om jeg innerst inne var både skamfull og lei meg. Men jeg passet i hvert fall på pengene da jeg gikk tilbake til posthuset. Av skade blir man klok, heter det, og det ble jeg jo i dette tilfellet. Men det endte i hvert fall godt.

En av de første gangene jeg var på stasjonen for å sende brev for far, fikk jeg med 25 øre. Da jeg kom hjem igjen, drev far og slo med maskin på Nordre Allé-jordet. Da jeg kom opp alléen og fikk se det, gikk jeg bort til ham for å levere den 5-øren som jeg hadde fått tilbake på posthuset. Da så far på meg og sa: ”Du kan få beholde den 5-øren, du Kristian.” Jeg husker enda så glad jeg ble, og da jeg kom hjem, la jeg den i en liten rund treeske hvor det lå noen en- og to-ører og kanskje et par 5-ører fra før. I den esken gjemte jeg de småørene som jeg etter hvert fant eller fikk, og når det var blitt noen få kroner, satte far dem inn på ”min konto” i Oslo Sparebank. Der ble det etter hvert noen kroner.

Innredningen i posthuset

Posthuset på Frogner stasjon var den gangen meget enkelt. Det var i det samme rommet hvor billettsalget og togekspedisjonen foregikk. I døren mellom venteværelset og

ekspedisjonen var det vel en meter over gulvet montert enn en plate på 30 – 35 cm bredde. Platen, eller den vesle lemmen, som var ”ekspedisjonsdisken”, var hengslet på den ene siden og kunne løftes opp når en av betjeningen skulle passere. På høyre side av døren var luken for billettsalget. Den var ikke stor og var lukket med en glassdør når det ikke var noen som kjøpte billett. På en liten hylle like innenfor luken, stod billettmaskinen. Det vil si det apparatet som billettene ble stukket inn i for å få stemplet på dato. Billettene lå ferdige i et skap ved siden av med mange små rom.

I hjørnet bortenfor stod det en rund ovn. Videre langs veien var selve ”post-åpneriet”. Det bestod av et langt, stort bord, og oppå det, inntil veggen, stod en hylle med mange rom. Noen av rommene var ganske små og hadde plass til post for bare en husstand. Andre hyllerom var større og der var det plass til post for flere som var sammen. Gamle Myhre, far til smeden, hentett posten til butikkene og der var det noen som fikk posten sin utlevert slik at de slapp å gå opp på stasjonen etter den.

På den høyre siden i posthylla var det to rader med små rom over hverandre. Hjemme hadde vi rom nummer to øverst fra høyre. Disse rommene var nokså små og trange, og en gang som jeg hentet posten var det selve stasjonsmester Strøm som ekspederte meg. Da han mente han hadde tatt ut aviser og brev som jeg skulle ha med meg, fikk han se at det lå igjen et lite blad inne i hylla. Da han tok det fram, fikk han se at bladet var ”For Fattig og Rik”, et meget religiøst blad. Da sa han ganske ironisk: ”Du får ta med deg dette åndssvake-bladet også.” Jeg sa naturligvis ikke noe, men ble nok litt forferdet over en slik betegnelse av bladet. Han fikk jo på den måten gitt uttrykk for sin oppfatning av saken, og syntes sikkert selv at han på edn treffende måte fikk sagt hva han mente om folk som abonnerte på et slikt blad. De stod i hvert fall ikke høyt i hans omdømme, og det var det jo bare greit å bli gjort oppmerksom på.

Signalsystemet på stasjonen

Som før nevnt, kom posten til Frogner stasjon med daghurtigtoget til Trondheim ca. klokka kvart på ni om morgenen.

Postsekken ble kaset av toget i fart. Så skulle posten sorteres og det skulle skrives navn på hver avis. Sorteringen foregikk på bordet foran posthylla og posten ble etter hvert lagt inn i sine respektive hyller. På den høyre siden i hylla var to rader med små rom over hverandre. En eneste landpostrute gikk ut fra Frogner stasjon og det var til området østover mot Yssi og Lundermoen. Den postruta var det en gammel mager postmann som hadde. Etter å ha fått den posten som han skulle ha, la han den utover på det store bordet i venteværelset for sortering til hver enkelt. Da han var ferdig med sorteringen, puttet han posten ned i en stor, grå ryggsekk med et påsydd blankt posthorn. Så gikk han ut til enten sykkelen eller sparkstøttingen og dro av sted.

På et bord rett fram i ekspedisjonsrommet stod alt som hadde med tog-tjenesten og ekspederingen av tog å gjøre. Der var det telegraf med en lang papirstrimmel med morsetegn og to nøkler for melding av tog til og fra Leirsund og Kløfta. På veggen over bordet var det ei klokke for melding om tog fra hver av de to stasjonene. Mellom og litt over dem var det et veggur som vakthavende så på og noterte tiden etter i en bok for avgang for hvert tog fra Leirsund og Kløfta. Det samme ble gjort for alle avganger fra Frogner. Om ankomsten ble notert, er jeg ikke sikker på. Over det samme bordet hang også nøkler til pensen til sidesporet som var akkurat på nedsiden der hvor plattformen sluttet. Det var misbruk og en forglemmelse av den nøkkelen som senere forårsaket en togulykke på Frogner stasjon.

På ytterveggen til venstre utenfor døren til venteværelset hang det en stor messingklokke som ble brukt til å ”melde toget” litt før ankomst. Det vil si at det ble slått noen slag på klokka da. Det måtte rimeligvis være for å gjøre de reisende oppmerksom på at toget snart ville komme.

Ved siden av telegrafbordet, i hjørnet mot plattformen, stod det et stort, solid jernskap. På veggen mot plattformen var det et ganske bredt tre fags vindu og foran der stod selve kontorbordet med en stor og bred svingstol foran. Den greide stasjonsmester Strøm å fylle ut ganske godt, for han var mildest talt temmelig drøy.

Den gang hadde Frogner stasjon et meget enkelt signalsystem. I et skap ved nedre ende av stetinbrua over Haldenveien, stod to signalflagg, et rødt og et grønt. Om dadgen, når det var ventet tog fra Kløfta, gikk vakthavende telegrafist dit opp og satte det grønne flagget med en trestang inn i et hull i en stolpe som stod ved siden av flaggskapet. Det røde flagget ble sjelden eller aldri brukt. Skulle toget stoppe som vanlig, var det ikke annet signal. I mørket ble det satt opp ei lykt med grønt lys.

Fra Leirsund-kanten var det samme forholdet med flagg eller lykt et stykke nedenfor der plattformen sluttet. Skulle toget passere uten å stoppe, stod vakthavende på plattformen med et grønt flagg i hånden i tillegg. Kom hurtigtoget fra Leirsund, stod han langt nede på plattformen med flagget. Kom det fra kløfta, stod han langt oppe. Det var tegn på at toget bare kunne passere. I det lokomotivet passerte, gjorde vakthavende honnør, enten til lokomotivføreren eller fyrbøteren etter som hvilken vei toget kjørte. Den på loket som var nærmest, gjengjeldte så hilsenen.

Omkring 1930, ble vdet satt opp en firkantet stolpe i innerkant av plattformen på to steder. Den ene stolpen stod omtrent utenfor do ”FOR MÆND” og den andre aller nederst på plattformen. I stolpene var det hull hvor vakthavende stakk skaftet på flagget inn så han slapp stå og holde på det. Det må vel kalles et beskjedent framskritt når det gjeldt sikkerhetstjenesten.

Kristian Lieungh

Kristian Lieunghs minner fra sin oppvekst på Melvold i Frogner fortsetter i neste nummer av Sørumspeilet. Da forteller han om hvordan det var å gå for presten i 1931.

Akershus fylkes veghistorie Blaker og Sørum, del 3

I 1954 utkom Akershus fylkes veghistorie ført i pennen av ingeniør J. Gjørum. Vi startet gjengivelsen av de delene av denne veghistorien som har mest interesse for Sørum i Sørum-Speilet nr. 5/2006. Del 1 og 2 handlet om vegnettet i Blaker, som var egen kommune da boka ble skrevet. Vi begynner her med vegnettet i Sørum.

Sørum

Den største del av Sørum herred ligger på nordsiden av Glomma. Herredets vestlige parti er et bakkelandskap, mens det østlige har karakter av et slettelandskap. Rømua og dens bielvers dalfører skjærer dypt inn i terrenget.

En del av Sørum ligger syd for Glomma, nemlig Sørumsand, som med tiden har vokset seg fram til en stasjonsby.

I sørum herred har det forekommet mange og store jordskred. Natten mellom 14. og 15. april 1768 gled størstedelen av gården Skea ut i Holbekken. Det var omkring 500 mål – vesentlig dyrket mark – som da kom i bevegelse. Alle gårdens hus, i alt 26 fulgte med, og dessuten omkom 16 personer. Om høsten fortsatte skredene uten at det gikk menneskeliv tapt.

Ved Løren gikk en rekke jordskred 18. juni, 2., 3. 7. 18. og 20 juli 1794. Dette jordskred forårsaket at Rømua ble oppfylt av leir og sand i en lengde av 9 km og i en høyde av 19 m over lavvannstand. Den utraste masse var anslått til 6 millioner kubikkmeter. Generalvegmester Ingier, som var ”øienvidne” til katastrofen, har bl.a. gitt en del optegnelser om dette forhold. (Se Kraft Top.stat. beskr. over Norge.)

Historisk er Sørum et midtpunkt for Romerike. Den uroligste tid for Romerike var ganske sikkert tiden fra 1165, da Erling Skakke og hans menn ble overrumplet ved Sørum kirke og til 1227, da Riblungene om høsten s.å. omringet Sørum gård i Sørum og drepte alle bryllupsgjestene.

Trondheimsvegen

Etter gamle karter og andre kilder kom den ”Trondhjemske Kongevei” inn i Sørum ved Sorknes ved Skedsmo grense og gikk forbi Fjeldbo, Rud, over sundstedet ved Frogner (Ny Leirsund) passerer øst for ”Brostuen” og Melvold og vest for Mo. Derfra gikk den gamle veg nordover på østsiden av Kopperud, Hestehagen, Løkken, Kasterud, Jenstua, Bjerkehaugen, vest for Bjerke videre nordover fordi Kjelstua, Akerstua til Ullensaker grense ved Krybelsborg.

Det er sannsynligvis denne veg som biskop Jens Nilssøn fulgte på sin tilbake-reise 17. januar 1597 da han kom fra Odalen over Vormsund – Sørum på veg til Oslo.

Ved den første roteinndelingen i 1826 er Trondheimsvegen i veginndelingsprotokollen anført slik:

”Den forrige saakaldte Trondhjemske Kongevei fra Skillebæk ved Minde paa Grændsen af Skydsmoe Præstegjeld, over Leirsund Broe om Moe til Pladsen Krybelsborg paa Grændsen af Ullensager 10393 Alen.”

I gamle dager var også valg av veglinjer et problem. Således har Morgenbladet i desember 1844 gitt plass for et forslag fra en romeriking, som skisserte opp en linje for en del av Trondheimsvegen. Forslaget gikk ut på at nevnte hovedveg skulle gå ut fra porten, som går ned til gården Brotnu, føres over til Fløgstad, videre over Bjerkes havnegang, bru over Lerelva, opp til Hekseberg, Rud i Gjerdrum og inn på Nannestadvegen videre sydover. Derved ville Trondheimsvegen blitt ført på nordsiden av Heksebergfjellet. Ved ombyggingen av Trondheimsvegen i 1870-årene ble den i store trekk lagt etter den gamle vegen, nemlig sønnenfor Heksebergfjellet.

Veginspektøren hadde i vegbudsjettet for 1841 ført opp 300 spd. til utbedring av de dårligste vegpartier over Mosletta.

Komitéens innstilling til amtsformannskapet var avslag. Komitéen pekte på bl.a.:

”..... at Sørum Formandskab ikke har fundet Anledning til at anbefale en Ansøgning fra en Deel Veistykkehavere til Hans Majestæt Kongen om en ny Veiomregulering i Sørums Præstegjeld, men har

paavist Midler til Veiens Istandsættelse ved Paakjørsel af Gruus.....”

Bevilgning av 300 spd. ble ikke gitt.

Sommeren 1850 ble Leirsundbakken ved Frogner bru i en lengde av 320 fot utbedret. Arbeidet, som var overdradd kontraktørene G. og Ole Åsgård for 130 spd., omfattet å senke toppen av bakken med 5 ½ alen og gi vegen en bredde av 10 alen mellom grøftene.

Frogner bru, som ble bygget i 1785, var på private hender til 1. april 1874, da den ble innløst og overtatt som offentlig vegforbindelse. Foruten en større reparasjon i 1887 ble Frogner bru ombygget i 1936 etter mer moderne prinsipper. Ombyggingen kostet kr. 131.559,-. Se for øvrig under avsnittet ferjesteder ”Frogner sundsted og bru”.

Den gamle Frogner bru med tilstøtende veg ble nedlagt 25. okt. 1941.

Som nevnt under avsnittet ”Skedsmo herred” ble Trondheimsvegen i årene 1877-1881 omlagt mellom Skedsmokorset og Mo.

Den store fyllingen i Rudshagen har siden omleggingen i 1881 vært vanskelig å holde i stand, da glidninger og svikt i undergrunnen gjør seg gjeldende.

Den del av hovedveganlegget Kjellerholen – Frogner som ligger innen Sørums, ble som omhandlet under Trondheimsvegen i Skedsmo, utført i årene 1926 – 1938.

J. Gjærum

I neste nummer av Sørumspeilet vil J. Gjærum fortelle Haldensvegens historie som fylkesveg gjennom Sørums. Fra den ble rotelagt 29. april 1826 og til den ble riksveg fra 1. juli 1928

Han starter sin artikkel slik:

”Sannsynligheten taler for at denne veg, tidligere kalt den Fredrikshaldske hovedveg, helt tilbake til sagatiden har hatt en viss betydning for samferdselen og som kirkeveg fra 12. århundre. Sammen med ferjestedet ved Blaker sund har Haldenvegen vært en tverrforbindelse mellom øst og vest.”

Men i 1927 fikk vi bruforbindelse over Glomma ved Sørumsand...

Sørums i 1743 (9)

Vi vil i Sørums-Speilet trykke de mest relevante svarene fra den undersøkelsen Danske Kanselli i 1743 sendte ut til embetsmenn i Danmark-Norge. I dette nummer er det spørsmål 19 og 20 som blir besvart.

19. paa alle skove, kongelige og particularie, enhvers ungeferlige størrelse, strekning, situation og sort.

For en gangs skyld er stiftamtmand Fredrik Otto von Rappe på dette spørsmål svar skyldig:

”Naar dette amts størrelse og widløftighed considereres wil wel ingen nægte det at være fast ugiørlig for nogen kongelig betient, som andre embedsforretninger har at opvarte at kunne opfylde denne post.

Jeg har gjort mig ald umage ved fogder og sorenskrivere at faae oplysning, men de mænds embedsforretninger, ere af de om stændigheder at de ej kand give sig den ufdordrende tiid. Jeg weed derfor ingen som denne post bedre kand besvare end Det kongelige generalforstamt hos hvem mand ingen ividenhed skulle forwendte. Thi de har joe med besynderlig møye opmaalet det gandske amt og eenhver mands ejendom, følgelig maa de wide det her reqvireres, og om noget skulle mangle er dennem saa mange forstbetiente eller holtzførster paa hvert stæd gifne, der med det samme de forretter deres embede, ved at merke og udwiise tømmer og last i skovene, som skal fældes kand nøye og uden besvær give een fuldstændig efterretning herom.”

At også lagmann Peter Vogt henviser til andre kilder, er ikke uventet:

”Reffereris til 3^{die} post som en ting Generalforsttampet maae wide.”

Dette istemmes av sorenskriver Niels Lembach:

”Derom kand fra Generalforstambted indhenttes den tilforladeligste effterretning.”

Sogneprest Abelsted i Sørum kan ikke melde om kongelige skoger:

”Kongelige skover findes her ingen, particulaire ei heller, uden saavidt som 3. og 4de post forklarer.”

Det har derimot kollega Lang i Aurskog:

”Ingen anden kongelige skouge veed jeg, end Præstegaardens og de beneficerede gaardes, men disses, saavelsom de particulieres, deres størrelse og strækning kand jeg ikke sige, den fornemmeste particuliere er Kiøldskougen imellem Ulvigen og Ovlien, som grensder til Næs, derudi have de gaarder: Aasnæs, Berger, Nordbye, Waaler, hver sin deel. Præstegaardens skoug strækker sig i længden vel 3 fierdinger, i bredden 1 fierding, er i forrige tiider meget taget med, dog endnu voxsterskoug, der, som endensteds, er skoug nu i klipper, nu i myrer, nu paa sandmoer, saa er og sorten mest fyrre-, gran- og birketræe.”

20. paa alle øer og holme, store og smaae, eboede og ubeboede, ingen undtagen, med kort beskrivelse om enhvers beliggende form, storhed og beskaffenhed i anledning af de 3de post, saa og hvor sterk de ere bebyggede; og om der kunde leve fleere i fald en eller anden indretning skeede, eller et obstaculum blev borttaget?

Stiftamtman Fredrik Otto von Rappe besvarer spørsmålet slik:

”de her i emted værende øer og holme ere i saadan mængde at de ej kand beskrives, thi foruden at indtet er ved de fleeste af dem at gjøre til nogen nøtte saa er det og indtet nafn paa dem, mindre noget som kand give opmercksomhed, hvorføre paa alle øer og holmer at give forteignelse er umuelig. Men saavidt mand har kundet opspørge følger saaledes.” Og så følger en opplisting av øyer og holmer for ulike prestegjeld, men ingen for Aurskog og Sørum.

Lagmann Peter Vogt har heller ikke noe å tilføye. Han viser til sitt svar på spørsmål 20, og skriver ganske enkelt:

”Ligeleedes.”

Sorenskriver Niels Lambach i Nedre Romerike sorenskriveri har heller ikke så mye å meddele:

””Udj dette district findes utallige smaa øer og holmer, men alle moxen af ingen betydning, og mindre af noget meniske beboes.”

Sogneprest Abelsted i Sørum svarer:

”Øer eller holmer er her ingen.”

Sogneprest Lange i Aurskog svarer:

”En ubeboet holme ligger udi Birkelangen, som de gaarder her: Store Lier, Haneborg, Hougrim, de i Høeland: Blixrud, Kielle, have oart udi, og høste høe af, kaldes snart af een, snart af den anden gaard, er mest rund, ej meget stor, ellers er ingen, uden hvad en liden bek kunde synes at omringe, og haver deraf navn.”

Markering av Sørum-båten

Økonomi- og administrasjonsutvalget i Sørum kommune har etter initiativ fra Blaker og Sørum historielag bevilget kr. 20.000,- til å sette opp en statue med profil av av Sørumbåten i full størrelse i sentrum av Sørumsand.

Idéen ble første gang lansert av et utvalg med Guttorm Guttormsgaard, Dag Nordsveen og Truls Thommessen.

I fjor sommer rettet histielaget en henvendelse til NLI Sørumsand Verksted AS om hva utarbeidelsen av en profil av Sørumbåten i stål ville koste. Teknisk sjef Leif Thomas Holter svarte at de kunne utføre oppdraget til selvkost – kr. 20.000,-.

Når økonomiutvalget nå har bevilget disse pengene over kulturseksjonens budsjett, kan arbeidet med å utarbeide statuen og i samarbeid med Sørum kommunalteknikk KF om å finne en egnet plass på Sørumsand for den. Tanken er at modellen i stål skal ”sveve” 4 meter over gatenivå og minne forbi passerende om det unike båtfunnet.

Fra Sørsum skole til Berg

Fjorårets andre rusletur gikk 26. juni fra Sørsum skole. Leif Mathisen var omviser og kjentmann. Han fortalte først litt om opprinnelsen til gardsnavnet Aalgaard. Det kommer fra gammelt av fra Allgata, en veg som alle ferdes på, enten de skulle østover eller vestover, og også mot nord, blant annet som pilgrimsveg. Den moderne skrivemåten både av gardsnavnet og familien som stammer derfra er Aalgaard, men eldre sørsumsokninger sier fortsatt 'Ållgå'.

På motsatt sien av vegen (riksveg 171) ligger Prestegarden, som opprinnelig het Husaby, og står fortsatt i grunnboka som Huseby, gardsnummer 32, bruksnummer 4. I Sørsum finner vi flere eiendommer med gardsnummer 32; som Valsødegarden i Frogner, Sørvald, Dalen, Fjellet og et par andre gardar i Vølnebergområdet. Dette skriver seg fra den tida Kirken eide store eiendommer. I 1882 ble dette 'normalisert' som det het. Alle gardar som kunne livnære en familie ble da fraskilt og solgt, men de beholdt gardsnummeret til prestegarden.

Sørsum prestegard har vært prestebolig fra 1200, kanskje før. Sørsum prestegard var det en kalle 'et fett kall', med ei grøderik jord som har vært dyrket i flere tusen år. Dette medførte at det sjelden var unge prester som fikk kallet, men eldre, erfarne prester.

I opplysningstida oppstod begrepet 'potetprester', om prester som lærte bøndene å dyrke jorda på en bedre måte og sette i gang med potetdyrking. De mest kjente i Sørsum var Fredrik Greiner Mandall, Einar Gudmundsson og Peder Willumsen Juel i slutten av 1700-tallet og begynnelsen av 1800-tallet.

Husa på prestegarden er gamle, unntatt låven som er relativt ny etter brann for noen år siden. Nåværende hovedbygning er fra 1830, stabburet fra 1760 er fredet.

I traséen til lysløypa der den går inn i skolen står det ei stor furu som er omkring 170 år gammel. Den er fredet. Lysløypa fortsetter i retning Skjea. På Skjea kunne vi se ut over rasområdet fra 1768. Et område på over 300 dekar. Raset gikk i april og

fortsatte utover sommeren og høsten og til frosten kom. 16 mennesker og alle dyra omkom så nær som ei kvige.

På Skjea var det ei stavkirke som er omtalt så seint som i 1412, da som sognekirke i Sudreim tridjong i nord-østre del av bygda. Det er litt usikkert hvor kirken lå. Det antas at den lå i syd-vestre del av Skjea-området. Det er funnet laftestein som kan tyde på det.

Vegen eller stien mot Berg går i sørkanten av Skjeamoen forbi et jorde, Gamle-Skjea. Navnet kommer antakelig av at det her ble satt opp et hus straks etter raset. Husa på nåværende tomt ble nok ikke bygget opp før 25-30 år etter raset. Garden var i drift igjen omkring 1800.

På vegen tilbake over Skjeamoen kom vi forbi flere gravhauger. Framme ved lysløypa kunne vi se over til Berg-gardene. Vi fulgte lysløypa ned til den gamle husmannsplassen Skjeabekken under Skjea. Fra 1908 var den et selvstendig bruk, og var bebodd til 1953. I 1996 ble den kjøpt tilbake til hovedgarden. Det er nå bare litt av grunnmuren tilbake. På slutten av turen fulgte vi lysløypa tilbake til skolen.

Kaare Svarstad

Lokale kulturminnesaker

Historielagets styre har hatt søknadene om å rive Refsum skole og hovedbygningen på Arteid til behandling. Styret fant det vanskelig å gå mot de faglige vurderingene fra fylkeskommunens eksperter, men syntes det var en formildende omstendighet at en tilsvarende skolebygning som Refsum, Vølneberg skole, er blitt restaurert av historielaget.

Styret benyttet anledningen til å minne om at en vedtatt kulturminneplan ville ha gitt forutsigbarhet når det gjelder verneinteressene i disse to tilfellene.

Styret etterlyste også støttemidler til private eiere av verneverdige eiendommer. Sørsum kommune bør være mer aktiv når det gjelder informasjon om denne typen midler, enten det gjelder såkalte SMIL-midler eller mulighet for støtte fra Norsk Kulturminnefond.

Våningshuset på Svarstad

Da svenskehæren i begynnelsen av desember 1718 rykket fram mot Blaker skanse og Glomma, tok oberst Pretorius sine forholdsregler. Han fryktet at husene på Svarstad kunne gi svenskene skjul mot skansen. Og alle bygninger ble stukket i brann og jevnet med jorda. Det fantes ikke ”hus eller stokk i behold”. Ikke en gang skigarden rundt jordene ble spart.

Leilendingene på Svarstad, Ole og Kristoffer, måtte starte med å bygge opp gardene igjen. Allerede 31. desember 1718 hadde Rentekammeret bestemt at de skadelidte skulle være fritatt for alle skatter i fire år. Det utgjorde 29 daler og 86 skilling i året. Videre ble det bestemt at allmuen i Nes og Aurskog prestegjeld skulle bidra med stokker hustømmer fra hver gard til gjenoppbygging av Svarstad. Det ble holdt tingsvitne om hva som hadde skjedd 15. januar 1720. Her ble det sagt at Ole og Kristoffer Svarstad hadde lidt skade for minst 400 daler.

I 1721 søkte de to leilendingene om å kjøpe garden for 200 riksdaler. Beløpet kunne synes llite, men ble likevel ikke oppfattet som urimelig tatt i betraktning de store tap leilendingene hadde lidt i forbindelse med krigshandlingene. Rentekammeret forlangte offentlig takst av eiendommen, deretter at den gjennom offentlig publikasjon skulle lyses ut på auksjon tre ganger. Skjønnen kom til garden med husmannsplassene Flaen, Myrmellom og Stenbakken var verdt 800 riksdaler.

De to leilendingene hadde vært aktive i oppbygging av garden. Ole Bjørnsen hadde bygd en ny hovedbygning med to kover og to murpiper, fullt innredet. Den var bygd av tømmer som var kjøpt fra Nes, og bygningen må ha kostet minst 60 daler. I tillegg hadde han bygd et stabbur, et bryggerhus med skorstein, fjøs, et mindre fjøs, høylåve med stall og stalltrev, kornlåve med utlåve, tre halmskikjuer av bindingsverk og bakhun, ei smie, ei badstue og en engelåve. Samlet ble de nye husene taksert til 279 daler.

Kristoffer Svarstad hadde bygget en hovedbygning med forstue og en kove, og den ble verdsatt til 65 daler. Ellers han bygd de samme typer uthus som Ole, bortsett fra at han ikke hadde bygd smie. Verdien av hans hus ble fastsatt til 282 daler.

Sammen hadde de to brukerne satt opp nytt gjerde rundt garden, noe som kostet minst 50 daler. Totalt hadde de kostet på garden 611 daler. Satt opp mot en takst på 800 daler, var derfor et bud på 200 daler ikke urimelig fra deres side. Rente-kammerets vedtak om å lyse garden ut for salg til høystbydende kom som et sjokk for de to driftige leilendingene. De gjorde da også overfor skjønnet oppmerksom på at de ikke på noen måte ”har begjært denne deres tilbyggslede gard til kjøps ettersom de ikke alene har mistet det de før har vært eiende, men endog satt all sin velferd inn på å bygge opp igjen hus og gjerder som de nå står, i stor vidløftighet og gjeld”.

Svarstad-gården på stadig salg

Svarstad ble solgt for en høy pris, 1260 daler, og Kristoffer Torgersen og Ole Bjørnsen måtte flytte fra garden. Kongens skjøte ble først gitt til ei offisersenke, fru Hagemann. Hun transporerte imidlertid eiendommen videre samme år, 1727, til Johan Jocum Linicer. Også han solgte den imidlertid videre dette året til Trond Arnesen Holter. Det var meningen at hans sønn Jakob skulle drive garden, men han døde i 1730, og enka, Elisabeth Nilsdatter Brotner giftet seg igjen med Amund Hansen Berg fra Aurskog. Han kjøpte halvdelen av Svarstad i 1731 for 700 daler. I 1737 døde Amund Hansen Berg, og hun som nå var enke for andre gang gjorde skifte. Boet var på 522 daler brutto, 153 netto. I tillegg til formuen kom garden Svarstad, hvor Christoffer Hareton var panthaver. Elisabeth Nilsdatter Brotner løste inn halvdelen av pantet og giftet seg for tredje gang, med Halvor Gudmundsen. I desember 1741 døde hun på Svarstad i barsel, og året etter giftet Halvor Gudmundesen seg med enka på Øsken i Høland, og forlot Blaker.

Den pantobligasjonen Christoffer Hareton hadde hatt i Svarstad ble i 1747 eid av to Christiania-borgere, Erik Ancher og Carsten Tank, futen Jens Wangenstein, Helge Christensen Hvam i Nes og Anne Marie salig Christoffer Sommers. Disse solgte fordringen til Jens Pedersen Jølsen på Haneborg. Og han overførte den og med den garden praktisk talt med det samme til proviantforvalter Johan Lorentz Brochmann på Blaker skanse. Fordringen var gjennom alle transaksjonene på 540 daler.

Den andre halvdel av Svarstad, som Trond Arnesen Holter hadde eid siden 1727 belånte han i 1735 med 400 daler. Lånet ble gitt av Peder Colbjørnsen i Fredrikshald. Denne delen fikk kaptein Ulrik Fredrik Jonstrup fra Hoggrum i Aurskog kjøpt i 1744 for 550 daler. Jonstrup var gift med brordatter til Peder Colbjørnsen, Katarina Kjeldsdatter Colbjørnsen fra Sørums gard i Sørums. Men det var Gulbrand Rasmussen Skugstad som drev garden for dem. Sammen med broderen Jens fikk han kjøpt garden i 1748. Men brødrene Skugstad ble heller ikke lenge på Svarstad. Militæret ville utvide Blaker skanse, og kjøpte den delen av garden brødrene eide for 850 daler i 1758. Vi vet at brødrene Skugstad hadde satt opp en hovedbygning i den tid de hadde garden.

Nye skjønn på garden

Det ble holdt skjønn på garden i 1756, og derfor har vi en oversikt over hvilke bygninger som fantes: Det var to stuebygninger, et gammelt og et nytt stabbur, to bryggerhus, en stall-låve, en kornlåve, et fjøs, et geitfjøs, et dobbelt grishus, ei kjone, ei ny badstue og en utlåve.

Kommandantene på Blaker skanse brukte en del av garden som hørte kronen til. Da oberstløytnant Christian Rømer ble kommandant i 1759 iverksatte han en del reparasjoner på garden som han ville ha godtgjort. Derfor ble det holdt nytt skjønn allerede i 1764. I dette skjønnet beskrives den gamle hovedbygning, som antakelig ble satt opp av Kristoffer Torgeirsen i 1720, som svært forfallen. Dørene med beslag var

absolutt borte ”og ei mer å se”. Taket på huset var så dårlig at man flere steder kunne se tvers gjennom det. Skorsteinen var helt forfallen og i mange vinduer var ruter i stykker eller helt borte.

Da festningen skulle legges ned i 1865 ble eiendommen solgt til vaktmesterløytnant Michael Werner. Han var imidlertid så forgjeldet, at garden gikk på auksjon. Og proviantforvalter Brochmann kjøpte også denne delen av Svarstad i 1773, men bare for å selge den igjen året etter, tilbake til kronen.

Proviantforvalter Brochmann døde på Svarstad i 1787 som en meget rik mann. Etter krav fra en av kjøperne av Svarstad, som ved denne anledning ble delt, ble det holdt offentlig delingsforretning. Takket være denne delingsforretningen får vi ganske god greie på husene på garden, hvor det har vært store forandringer i Brochmanns tid. Det var tre våningshus og en drengestuebygning, men bare en som ble kalt hovedbygning. Den hadde midtgang med to rum på hver side og med et kvistrom i nordenden. Det må være denne hovedbygningen som fortsatt står – i en svært forfallen forfatning – på Svarstad i dag. Grunnflaten på dette bygget er 23X10 meter, 230 m². Den er trolig bygget like etter at proviantforvalter Johan Lorentz Brochmann overtok halvdel av Svarstad i 1747.

Kan våningshuset reddes?

Blaker og Sørums historielaget har i samarbeid med dagens eier, Kari Stenby, sendt en søknad til Akershus fylkeskommune og Riksantikvaren om støtte til rehabilitering av bygningen – totalt anslått til 3 millioner kroner. Historielaget legger til grunn at minst halvparten av dette beløpet må være sikret offentlig finansiering gjennom ulike kulturminnemidler.

Dersom det skulle lykkes oss å redde hovedbygningen på Svarstad, og eierskapet til bygningen overføres til historielaget, vil deler av lokalene benyttes til en utstilling som presenterer den mangslungne historien til Blaker Skanse. **Svein Sandnes**

**Støtt opp om våre annonsører
de støtter historielagets arbeid**

Sørum-Speilet

Artikler fra Blaker og Sørum historielag

Redigeres av Svein Sandnes

Returadresse: Svein Sandnes,

Eidvegen 1, 1927 RÅNÅSFOSS

B